

FELIRATOS KÍNAI PORCELÁNTÖREDÉKEK BUDÁRÓL ÉS EGERBŐL

KOMORI TÜNDE

A kínai porcelán a hódoltság kori anyagi kultúra kevésbé ismert területe, maga a tárgy típus azonban komoly érdeklődésnek örvend nemcsak a magyar, de a nemzetközi oszmán kutatásban is. A kínai porcelánokon szereplő császár- és írásjegyek, valamint egyéb feliratok megfejtése és értelmezése a magyar régészet számára jelentős lépés. A legfontosabb törökkori ásatásokról származó több ezer porcelántöredék között ugyan kevés feliratos töredék került elő, régészeti-történeti vonatkozásaik azonban rendkívül érdekes kérdéseket vetnek fel.

A Magyarországon 16-17. századi rétegekből előkerült kínai porcelántöredékek között elvétve találhatók császárjegyes, vagy más felirattal ellátott edények, illetve edénytöredékek. Ezek közt is még kevesebb darabon maradt meg olyan mértékben a felirat, hogy az még ma is olvasható lenne.¹ Budáról és külvárosaiból (azaz a mai Várkerületnek és Vízivárosnak megfelelő területekről), valamint az egri várból együtt összesen közel ezer darab töredék került felszínre, melyek között a feliratos töredékek száma harminckilenc, ezekből tizenöt darab volt megfejthető. Mindkét leletegyüttest nagyjából ugyanarra az időszakra keltezhetjük: a leletanyag egyik része a Wanli korszakhoz (1573–1619) köthető, ezekből elsősorban Budán került elő nagy mennyiségű töredék; másik része pedig Kangxi császár uralkodásának idején (1662–1722) készült, ezek az egri anyagban vannak túlsúlyban. Ez a keltezési eloszlás jól tükrözi a két terület hódoltság kori történetét. A feliratok tárgyalása előtt elengedhetetlen röviden szót ejteni Buda és az egri vár török kori topográfiájáról és lakosságáról, ezek a tényezők ugyanis jelentős szerepet játszanak a tárgyak értelmezésében.

BUDA ÉS EGER A HÓDOLTSÁG KORÁBAN

Az 1526-os mohácsi csata után a törökök bevonultak Budára, felgyújtották, majd a város Szulejmán szultán szövetségese, Szapolyai János király kezébe került.² Szapolyai halála után, 1541-ben Szulejmán úgy döntött, bevonul a városba és török uralom alá hajtja. Ez elsősorban azt jelentette, hogy a város közigazgatása és társadalmi szervezete átalakult. Szulejmán bevonulása után Buda – elhelyezkedésének köszönhetően – mind stratégiai, mind közigazgatás szempontjából új jelentőséget kapott. Egyrészt az újonnan megalakuló budai vilajet központjává vált, másrészt, mivel szomszédos volt az ellenséges Habsburg Ferdinánd területeivel, katonai szempontból kulcsfontosságú szerepet játszott. Buda katonai jelentősége régészetileg is megfogható, amit a város erősítései mellett a királyi palota török kori használata is mutat. Magára az épületre a törökök vigyáztak, aminek egyik bizonyítéka, hogy 1526-ban Szulejmán egyedül a palotát nem gyújtatta fel. Maga a palotaépület viszonylag jó állapotban érte meg a török kor végét, leszámítva a Zsigmond-udvart, melyet 1578-ban egy villámcsapás következtében berobbant lőporkészlet pusztított el.³ Az épületet az oszmán korban a helyőrség lakta, melyre számos írásos adat szolgáltat információt.⁴ A kínai porcelánok városon belüli elhelyezkedésével kapcsolatban elmondható, hogy a legtöbb lelet a királyi palotából származik (több mint négyszáz töredék), ezen kívül a mai Szent György téren került elő nagyszámú töredék.

A török uralom alatt átalakuló város egyik központi helye a mai Szent György tér. A tér és környéke az 1541-es elfoglalásig lakónegyedként funkcionált, ahol főnemesek és polgárok egyaránt birtokoltak házakat, illetve itt működött egészen a középkor végéig a ferences kolostor és a Szent Zsigmond prépostság is.⁵

¹ A régészeti szaknyelv gyakran „bélyegesnek” hívja ezeket az edényeket, ami a feliratok jellegéből adódóan kevésbé szerencsés, így ebben a rövid tanulmányban a „feliratos” elnevezés szerepel.

² Magyar Károly: A budavári Szent György tér és környékének kiépülése. Történeti vázlat 1526-tól napjainkig. *Tanulmányok Budapest Múltjából. Budapest Várostörténeti Monográfiái* 31 (2003), 45.

³ Végh András: *Buda, I. kötet 1686-ig. Magyar várostörténeti atlasz 4.* (Budapest: Archaeolingua, 2015), 30.

⁴ Végh, *Buda*, 27.

⁵ Magyar Károly: A budavári Szent György tér és környékének kiépülése. Történeti vázlat 1526-tól napjainkig. *Tanulmányok Budapest Múltjából. Budapest Várostörténeti Monográfiái* 31 (2003), 50.

A terület a török hódítás után is hasonló jelentőséggel bírt. A tér nyugati oldalán, az egykori ferences kolostor mellett kapott helyet a pasa palotája, és ennek közvetlen közelében figyelhető meg a porcelánleletek koncentrációja, ami közel száz töredéket jelent.

Eger várát a törökök 1596 és 1687 között birtokolták, és Budához hasonlóan jelentős stratégiai és adminisztratív szerepet töltött be. A város az egri vilajet székhelyeként funkcionált. A vár és a település török kori képéről Evlia cselebi török világutazó írt részletesen, aki 1664 és 1666 között járt Egerben.⁶ Evlia a várnak két részéről számol be: a német (külső) várról és a magyar (belső) várról, melyek megfelelnek a régészeti kutatások során feltárt elrendezésnek. Az oszmánok a várfalnak csak egyes részein módosítottak, a falakon belül azonban számos épületet átépítettek. Az egyik legjelentősebb átépítés a gótikus püspöki palota pasapalotává való átalakítása; emellett legalább két dzsámit és a katonai tábornokot említenek a források.⁷ Ezekben a forrásokban megjelenik a pasa palotája mellett álló dzsámi is, amelyhez egy téglából épült minaret is tartozott, a középkori katedrális pedig fegyverraktárként használták.⁸ Ezek az épületek mind a belső vár területén álltak, míg a janicsárok a külső várban helyezkedtek el, ahová nők és gyermekek nem léphettek be. A források itt megemlítik a janicsárok házeit, valamint egy dzsámit minarettel.⁹

Az oszmán korban Eger városát kőfal vette körül, és Evlia cselebi leírása szerint zsibongó, gazdag település volt, amely szoros kapcsolatban élt a várral.¹⁰ A városból azonban jóval kisebb számú kínai porcelán került elő, számuk a várból származókhoz képest elenyésző. Ennek egyik oka az lehet, hogy az adminisztrációs központ a belső várban, a pasapalotában és környékén helyezkedett el, így jó eséllyel ott használták a legtöbb ilyen típusú tárgyat. Ehhez jól illeszkedik a porcelántípusok eloszlása: csakúgy, mint Budán, itt is a pasapalota környékéről kerültek elő a magas színvonalú, finom kidolgozású darabok, míg a katonáknak tulajdonított területekről nagyszámú olcsóbb, kevésbé jól kidolgozott töredék került elő. A töredékek mind Budán, mind Egerben általában a felső, kevert rétegekből és szemégtöredékekből kerültek elő, így nem köthetők egyértelműen egyes épületekhez, a leletek szóródása mégis értelmezhető mintát mutat.

A KÍNAI ÍRÁS KIALAKULÁSA

A kínai írásrendszer a Shang-dinasztia idejére (i.e. 1600–1028) már teljesen kialakult formájában létezett, melynek legfontosabb emlékei a korszak bronzedényei (ún. „bronzírás”),¹¹ valamint az ún. jósló csontok.¹² Ezek alapján a kutatók azt feltételezik, hogy az írás fejlődése a Shang-dinasztia korai szakaszában indulhatott meg. A nyelv felépítése már a kezdetektől hasonlított a mairra, azaz már akkor szótagjelölő volt, minden írásjegy egy szótagot jelölt. Emellett a legkorábbi írásos emlékek azt mutatják, hogy az írásrendszer alapvetően piktografikus eredetű.¹³ Az írás fejlődése során, ahogy az szélesebb körben elterjedt, az írásjegyek egyszerűsödtek, idővel elvesztették képi minőségüket, és egyre elvontabb fogalmak is megjelentek a rendszerben. Ezt követte, a nyelv fejlődésével együtt, a jelentés mellett a kiejtést jelölő elemek megjelenése.¹⁴

Ahogy a társadalom egyre összetettebbé vált, az írásjegyek fokozatosan egyszerűsödtek. Az első nagy császári konszolidáció során Qin Shi Huangdi i.e. 221-ben többek között az írást is egységesítette: birodalom-szerte

⁶ Karácson Imre ford. és szerk.: *Evliya Cselebi török világutazó Magyarországi utazásai 1664-1666* (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1908), 110-120.

⁷ Détsy Mihály: *Az egri vár története VII. 1596-1687*. In: Szabó János György szerk.: *Az Egri Vár Híradója 7*, (Eger: Az Egri Vár Baráti Köre, 1968), 10.

⁸ Détsy, *Az egri vár*, 22.

⁹ Détsy, *Az egri vár*, 22.

¹⁰ Détsy, *Az egri vár*, 118.

¹¹ Norman, Jerry: *Chinese*. (Cambridge: Cambridge University Press, 1988.), 58. A bronzedényekről: Shaughnessy, Edward L.: *Sources of Western Zhou History: Inscribed Bronze Vessels*. (Berkeley: University of California Press, 1991).

¹² A jóslócsontok teknősbéka páncélból vagy marhalapockából készültek, melyekre eldöntendő kérdéseket véstek fel, majd a csontokat felforrósított rézdarabbal megrepesztették és a válaszokat a repedések vonalaiból olvasták ki. Bővebben: Keightley, David N.: *Sources of Shang History. The Oracle-Bone Inscriptions of Bronze Age China*. (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1978).

¹³ Norman, *Chinese*, 58.

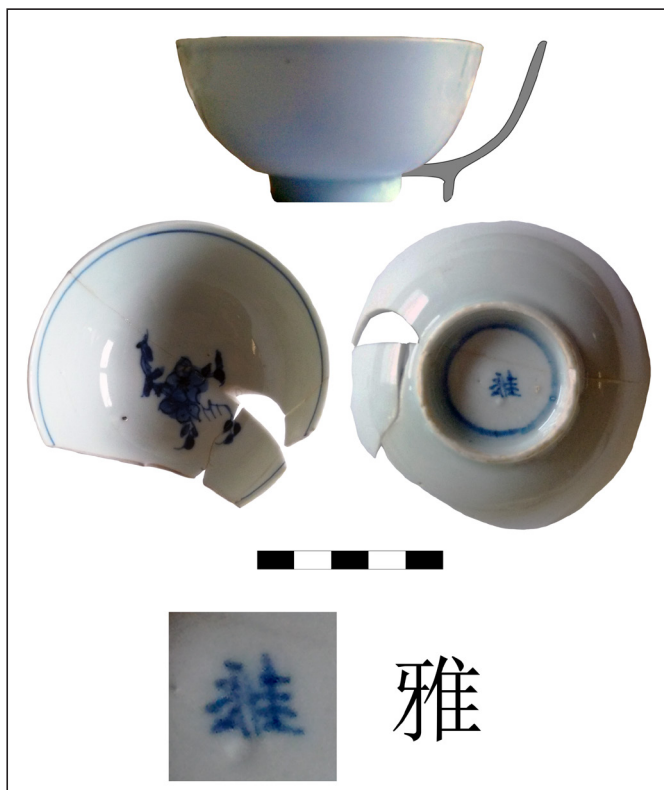
¹⁴ Norman, *Chinese*, 59.

kötelezővé tette a Qin írás használatát, amellyel ez az írásforma minden későbbi kínai írás ősevé vált.¹⁵ A Qing írásnak két alapvető formája a komplexebb standard forma, amelyből később a *zhuan*shu 篆书, a pecsétírás fejlődött ki, másik típusa pedig az egyszerűsített *lishu* 隶书, azaz az írnokok betűtípusa.¹⁶ A Han-dinasztia idejére (i.e. 221 – i.sz. 206.) a *lishu* lett a hivatalos írásforma, amelyet általánosan használtak, beleértve a feliratokat is. A sajátos Han írásforma az i.sz. 1. századra alakult ki, és később általánosan elterjedté vált.¹⁷

FELIRATOK A BUDAI ÉS EGRI PORCELÁNOKON¹⁸

Egy írásjegyből álló feliratok

Ennek a felirattípusnak a tárgyalt leletanyagban két képviselője van jelen. Az egyik (1. kép) a Szent György utca 4-10. számú telkeken végzett feltárások közben került elő, rajta a *ya* 雅 írásjeggyel, melynek jelentése „elegáns, kifinomult”. Ezt az írásjegyet porcelánokon Wanli és Shunzhi császár idejében (1573–1661) használták,¹⁹ stíluskritikai alapon a csésze inkább a 16. század végére keltezhető. Az 2. képen látható két töredéken a *fu* 福 írásjegy olvasható, ami szerencsét jelent, használata a porcelánokon Yuan- és Ming-dinasztia idején (1279–1644) a leggyakoribb,²⁰ ami a közel négyszázéves időhatár miatt pontosabb keltezésre önmagában nem alkalmas. A baloldali töredék a „lótuszos” típusba tartozik, amely Kangxi császár uralkodási idejének (1662–1722) 17. századi évtizedeihez köthető.²¹ A jobboldali töredék Egerben a Tömlöc-bástya területéről került elő, modern törmelékkel kevert rétegből. Stíluskritikai alapon a 17. századra keltezhető.²²

1. kép: Kék-fehér porceláncsésze töredéke, *ya* felirattal, Wanli-Shunzhi (1573–1661).

Lelőhely: Buda, Szent György utca 4-10.

Az egeri anyag egyik kiemelkedő edénye a 3. képen látható szeladon csésze töredékeiből áll. A szeladon a kínai porcelán előfutárának tekinthető, szürkésebb anyagú, szeladonzöld (türkiz) mázzal borított kőcsereptípus, melyet a Ming-kor végéig gyártottak.²³ A csésze oldalán többször is megtalálható ugyanaz az írásjegy, amelynek olvasata vagy *qing* 青 (türkiz) vagy *chun* 春 (tavasz, életerő, élet). Amennyiben a *qing* a helyes olvasat, a csésze a Wanli korszakra (1573–1619) keltezhető, ha viszont a *chun*, akkor az edény valószínűleg a 17. században készült.²⁴

¹⁵ Norman, *Chinese*, 63.

¹⁶ Norman, *Chinese*, 64.

¹⁷ Norman, *Chinese*, 65.

¹⁸ Az itt tárgyalt leletanyag Buda esetében a királyi palota területén 1958-1961 között végzett feltárásokból, a polgárváros esetében a 2014-ig végzett, porcelánokat is felszínre hozó, ill. Eger esetében az 1957-1999 közötti ásatásokból származik.

¹⁹ Davison, Gerald: *Marks on Chinese Ceramics*. Második kiadás (Somerset: Gerald Davison Ltd., 2013). no. 194. A porcelánok keltezése a nemzetközi szakirodalomban megszokott módszer szerint alapvetően a kínai császárok uralkodási ideje alapján történik.

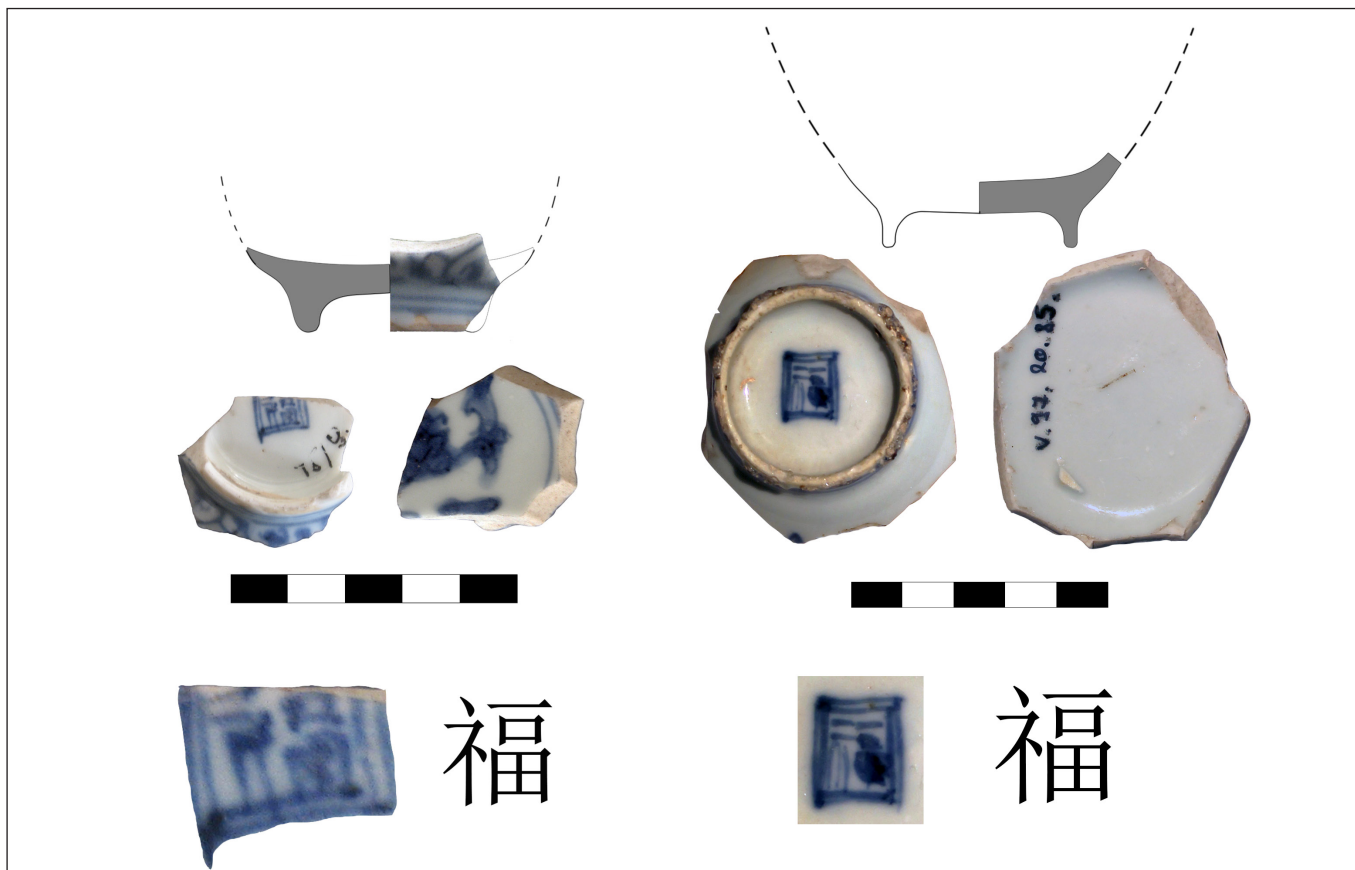
²⁰ Davison, *Marks*, no.160.

²¹ Komori Tünde: *Comparative Study of the Chinese Porcelain Finds of Ottoman Buda and the Castle of Eger*. MA szakdolgozat (Budapest: Central European University, 2017), 45.

²² Komori, *Comparative Study*, 88.

²³ Bővebben: Krahl, Regina: *Chinese Porcelain in the Topkapi Saray Museum, Istanbul. A Complete Catalogue I. Yuan and Ming Dynasty Celadon Wares*. (London: Sotheby's Publications, 1986).

²⁴ Davison, *Marks*, no. 137.

2. kép: Balra: Lótusz motívummal díszített kék-fehér porceláncsésze töredéke fu felirattal, Kangxi (1662–1722), 16. század utolsó negyede. Lelőhely: Buda, királyi palota; BTM: leltározatlan
Jobbra: Kék-fehér porceláncsésze töredéke fu felirattal, 17. század.
Lelőhely: Eger, vár, Tömlöc-bástya; Dobó István Vármúzeum

3. kép: Szeladoncsésze töredéke, oldalán qing vagy chun felirattal, 17. század.
Lelőhely: Eger, vár, Dobó István Vármúzeum

Jókívánások

A budai anyag egyik kiemelkedő töredéke a pasapalotából került elő (4. kép), rajta a következő, *zhuanshu* (pecsét-) írással írt jókívánással: *wan fu you tong* 萬福攸同, ami magyarul annyit tesz „végtelen szerencse kísérjen”. Ez a felirat Jiajingtől (1522–1566) Kangxi (1662–1722) császárig, tehát mintegy kétszáz évig volt divatban.²⁵ Tekintettel arra, hogy a mai Szent György téren feltárt pasapalotát 1598-ban kezdték építeni,²⁶ a töredék nagy valószínűséggel a 17. századra keltezhető. Ugyanezzel a felirattal ellátott töredék került elő a budai Corvin térről (5. kép), melynek a felirat mellett különlegessége a külső oldalán látható, ún. *anhua* 暗畫 vagy titkos díszítés, amely leginkább a Ming-korszak (1368–1644) első két évszázadára jellemző.²⁷

²⁵ Davison, *Marks*, no. 1895.

²⁶ Legújabbán: Papp Adrienn: Rövid összefoglaló a budai pasák palotájáról. *Budapest Régiségei* 46. (2013), 167-185.

²⁷ Pierson, Stacey: *Earth, Fire and Water: Chinese Ceramic Technology. A Handbook for Non-Specialists*. (London: School of Oriental and African Studies, University of London, 1996.) 38. Az *anhua* a máz alatt az edény testébe karcolt díszítés, mely csak az edényt a megfelelő szögben tartva látható, ezért is hívják „titkos díszítésnek”.

4. kép: Barackkal és lingzhi motívummal díszített kék-fehér porcelántál töredéke, wanfu youtong felirattal, 16. század második fele – 17. század. Lelőhely: Buda, pasapalota

5. kép: Kék-fehér porceláncsésze töredéke, anhua díszítéssel és wanfu youtong felirattal, Wanli (1573–1619), 16. század utolsó negyede. Lelőhely: Buda, Corvin tér

Évszámok

Az egyik évszamos töredék a budai királyi palotából származik (6. kép), melyen az évszám a hagyományos kínai holdnaptár szerint szerepel. A holdnaptár a nyugati naptártól eltérően a Hold ciklusait követi már a Shang-kortól kezdve (i.e. 17–11. sz.), ami hatvanéves ciklusokat eredményez.²⁸ Egy hatvanéves ciklus tulajdonképpen egy nyugati értelemben vett évszázadnak felel meg. A ciklusok a tíz égi törzsből (*shi tian gan* 十天干) és tizenkét földi ágból (*shi'er zhi* 十二支) állnak, melyeknek saját neve van (7. kép). A hatvanéves ciklusok minden egyes éve egyedi nevet kap ezek felhasználásával, mégpedig oly módon, hogy egy égi törzs és egy földi ág nevét összepárosítják. Ezáltal egy cikluson belül egy év neve nem tud ismétlődni. Így pontos évszámot akkor kapunk, ha az év neve mellett a ciklus is meg van jelölve. A porcelánokon előforduló évszámoknál azonban gyakran azzal a problémával szembesülünk, hogy a ciklus nincs meghatározva, ami miatt a gyártás egy adott évre való szűkítése lehetetlenné válik. Töredékünk esetében is ez a helyzet, ugyanis összeolvasva a következő felirat tárul elénk: 丁未年製 *dingwei nianzhi*, azaz a *dingwei* évben

6. kép: Lótusz és lingzhi motívummal díszített kék-fehér porceláncsésze töredéke, dingwei évszámmal (1607), Wanli (1573–1619). Lelőhely: Buda, királyi palota

²⁸ Davison, *Marks*, 33.

The Ten Heavenly Stems					
1	甲	<i>jia</i>	6	己	<i>ji</i>
2	乙	<i>yi</i>	7	庚	<i>geng</i>
3	丙	<i>bing</i>	8	辛	<i>xin</i>
4	丁	<i>ding</i>	9	壬	<i>ren</i>
5	戊	<i>wu</i>	10	癸	<i>gui</i>

The Twelve Earthly Branches					
1	子	<i>zi</i>	7	午	<i>wu</i>
2	丑	<i>chou</i>	8	未	<i>wei</i>
3	寅	<i>yin</i>	9	申	<i>shen</i>
4	卯	<i>mao</i>	10	酉	<i>you</i>
5	辰	<i>chen</i>	11	戌	<i>xu</i>
6	巳	<i>si</i>	12	亥	<i>hai</i>

7. kép: A kínai holdnaptár tíz égi törzse és tizenkét földi ága. Davison, Marks, 34.

készült. A keltezés lehetséges éve a holdnaptár alapján és a budai palota történetének összefüggésében 1487, 1547, 1607, 1667 és 1727 (8. kép). A töredék rétegvizsgálata alapján a meghatározott évszámok közül háromra, 1487-re, 1547-re és 1607-re szűkíthetjük a lehetőségeket. Az edény stíluskritikai alapon a Wanli korszakra (1573–1619) keltezhető, így a rajta lévő évszám nagy valószínűséggel az 1607-es évről származik.

Császárjegyek

Budán a polgárváros területéről hét darab császárjegyes töredék került elő, a királyi palota területéről egy sem, míg Egerben nyolc darab került felszínre. Császárjegyekből léteznek hat (9. kép) és négy (10. kép) írásjegyes. A hat írásjegyes változat tartalmazza a dinasztia és a császár nevét, valamint azt, hogy „idején készült”, melynek több változata ismert: *nian zhi* 年製, *yu zhi* 御製, *nian zao* 年造, mind ugyanabban a jelentésben,²⁹ és ezek közül a *nian zhi* 年製 a leggyakoribb. A négy írásjegyes változat esetében a dinasztia neve nem szerepel a töredéken, azonban a császárok uralkodói neve szerencsére nem ismétlődik a kínai történelemben, így azok azonosítása a dinasztia megjelölése nélkül sem okoz gondot. A császárjegyeket először a Ming-dinasztia (1368–1644) elején kezdték el használni egészen a Qing-kor végéig, 1911-ig.³⁰ Ezek ide-

CYCLICAL DATING TABLE												
CYCLICAL SIGNS	CYCLE COMMENCING					CYCLICAL SIGNS	CYCLE COMMENCING					
	CE	CE	CE	CE	CE		CE	CE	CE	CE	CE	
	4	64	124	184	244		4	64	124	184	244	
	304	364	424	484	544		304	364	424	484	544	
	604	664	724	784	844		604	664	724	784	844	
	904	964	1024	1084	1144		904	964	1024	1084	1144	
	1204	1264	1324	1384	1444		1204	1264	1324	1384	1444	
	1504	1564	1624	1684	1744		1504	1564	1624	1684	1744	
	1804	1864	1924	1984	–		1804	1864	1924	1984	–	
甲子	04	64	124	184	244	甲午	34	94	154	214	274	
乙丑	05	65	125	185	245	乙未	35	95	155	215	275	
丙寅	06	66	126	186	246	丙申	36	96	156	216	276	
丁卯	07	67	127	187	247	丁酉	37	97	157	217	277	
戊辰	08	68	128	188	248	戊戌	38	98	158	218	278	
己巳	09	69	129	189	249	己亥	39	99	159	219	279	
庚午	10	70	130	190	250	庚子	40	100	160	220	280	
辛未	11	71	131	191	251	辛丑	41	101	161	221	281	
壬申	12	72	132	192	252	壬寅	42	102	162	222	282	
癸酉	13	73	133	193	253	癸卯	43	103	163	223	283	
甲戌	14	74	134	194	254	甲辰	44	104	164	224	284	
乙亥	15	75	135	195	255	乙巳	45	105	165	225	285	
丙子	16	76	136	196	256	丙午	46	106	166	226	286	
丁丑	17	77	137	197	257	丁未	47	107	167	227	287	
戊寅	18	78	138	198	258	戊申	48	108	168	228	288	
己卯	19	79	139	199	259	己酉	49	109	169	229	289	
庚辰	20	80	140	200	260	庚戌	50	110	170	230	290	
辛巳	21	81	141	201	261	辛亥	51	111	171	231	291	
壬午	22	82	142	202	262	壬子	52	112	172	232	292	
癸未	23	83	143	203	263	癸丑	53	113	173	233	293	
甲申	24	84	144	204	264	甲寅	54	114	174	234	294	
乙酉	25	85	145	205	265	乙卯	55	115	175	235	295	
丙戌	26	86	146	206	266	丙辰	56	116	176	236	296	
丁亥	27	87	147	207	267	丁巳	57	117	177	237	297	
戊子	28	88	148	208	268	戊午	58	118	178	238	298	
己丑	29	89	149	209	269	己未	59	119	179	239	299	
庚寅	30	90	150	210	270	庚申	60	120	180	240	300	
辛卯	31	91	151	211	271	辛酉	61	121	181	241	301	
壬辰	32	92	152	212	272	壬戌	62	122	182	242	302	
癸巳	33	93	153	213	273	癸亥	63	123	183	243	303	

8. kép: Az évek nevei a hatvanéves ciklusokban. Davison, Marks, 35.

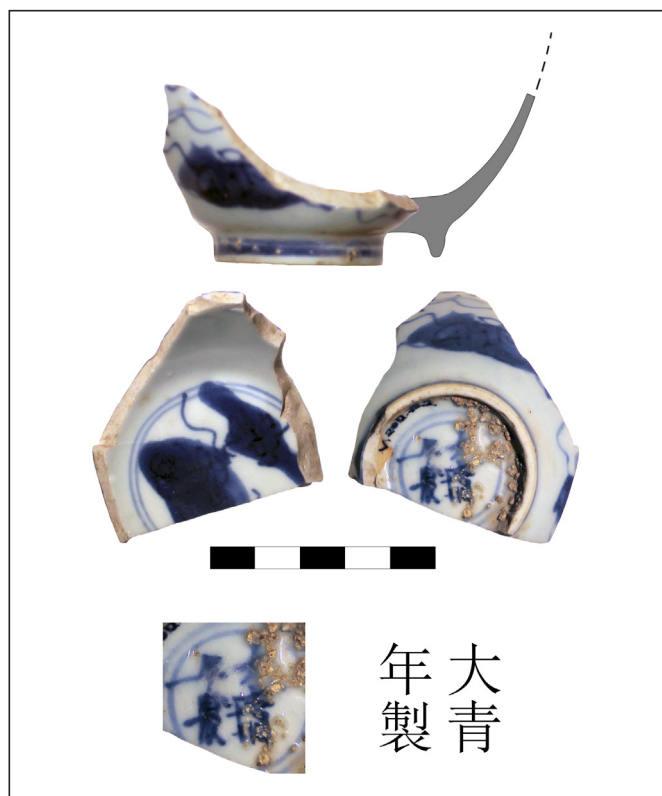
9. kép: Lótusz és lingzhi motívummal díszített kék-fehér porceláncsésze töredéke Kangxi császárjeggyel, Kangxi (1662–1722), 17. század második fele
Lelőhely: Eger, Dobó utca; Dobó István Vármúzeum

²⁹ Példák: Davison, Marks.

³⁰ Davison, Marks, 20.

10. kép: Lótusz és lingzhi motívummal díszített kék-fehér porceláncsésze töredéke, Chenghua császársjeggyel, Kangxi (1662–1722), 17. század második fele. Lelőhely: Eger, vár, hosszúház, „J” árok; Dobó István Vármúzeum

11. kép: Absztrakt lótusz és lingzhi motívummal díszített kék-fehér porceláncsésze töredéke, Qing-dinasztia felirattal, 17. század. Lelőhely: Eger, vár; északi falszoros; Dobó István Vármúzeum

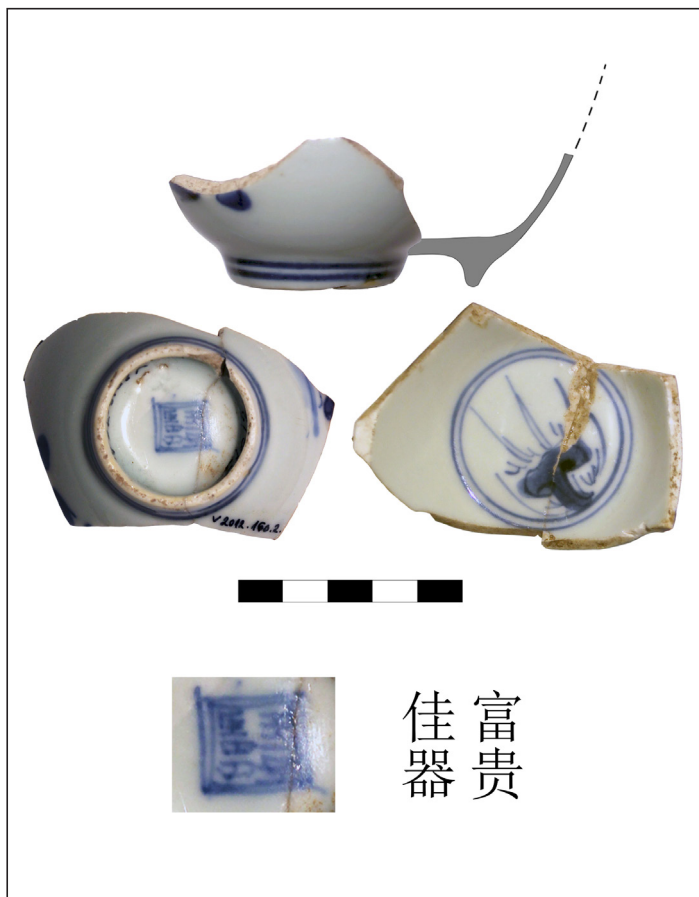
ális esetben egészen szűk határok között keltezhetnek egy porcelánt, amennyiben annak a császárnak a neve kerül az edényekre, aki valóban a készítésük idejében uralkodott. Ez azonban a 16-17. században nem általános, melynek legfőbb oka, hogy Kangxi császár (1662–1722) 1667-ben kiadott egy rendeletet, amely megtiltotta, hogy az ő nevét porcelánokon használják. Ezzel pusztán el akarta kerülni, hogy a neve törött és eldobott porcelánedényeken szerepeljen.³¹ Természetesen a rendeletet nem tartották be minden esetben, de amikor igen, akkor a császársjegy helyett vagy üresen hagyták az edény fenekét, vagy jókívánság, szerencsekívánalmak, esetleg ürömszirom foglalták el az üresen maradt teret. Alternatív megoldásként emellett a korábbi Ming császárok nevét is feltüntethették egy-egy porcelánon. Ezek közül a leggyakrabban Xuande (1426–1435), Chenghua (1465–1487) és Jiajing (1522–1566) nevei jelentek meg.

Egyéb négyírásjegyes feliratok

Egerben két darab négyírásjegyes felirattal ellátott edény került elő. A 11. képen látható csésze felirata akár évszámnak is tekinthető, azonban túl tág időkeretet ad meg. A felirat olvasata *Da Qing nian zhi* 大青年製, azaz a „Nagy Qing-dinasztia idejében készült”, mely szigorúan véve 1644 és 1911 között értelmezhető. A töredék modern korról kevert személtretegből került elő, de stíluskritikai alapon a 17. század második felére keltezhető. A 12. képen szereplő csészetöredék felirata különösen érdekes, részben a tárgyalt leletegyüttesekben való egyedisége, részben jelentése miatt. Olvasata *fu gui jia qi* 富贵佳器, jelentése „szép edény a gazdagoknak és előkelőknek”.³² Ez azért érdekes, mert a leletanyagban nem éppen ez a csésze nevezhető a legkifinomultabbnak, különösképpen összevetve azzal a finoman megmunkált, vékonyfalú típusal (13. kép), ill. a különleges nyolcszögletű edénnyel (14. kép), melyeken analógiáik alapján egyik esetben sem szerepel felirat.

³¹ Davison, *Marks*, 20.

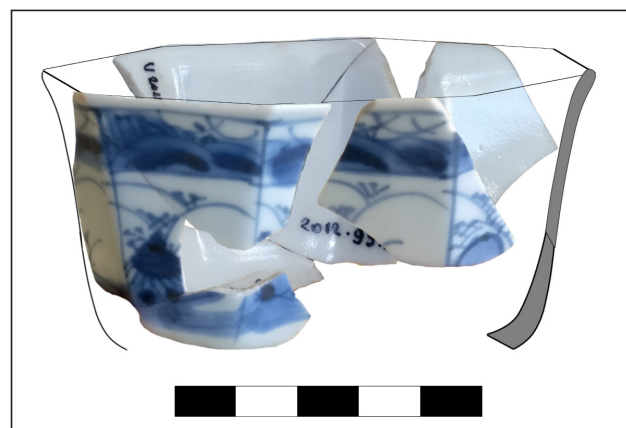
³² Davison, *Marks*, no. 1727. A felirat másik jelentése „szép edény a gazdagságért és előkelőségért” (Ayers, John and Krahl, Regina, *Chinese Ceramics in the Topkapi Saray Museum: A Complete Catalogue*, II. kötet, *Ming Dynasty Porcelains*, London: Sotheby's Publications, 1986, 968. kép). Ha ezt a jelentést vesszük figyelembe, a felirat a jókívánságok csoportjába sorolható.

12. kép: Gombával díszített kék-fehér porceláncsésze töredéke, fu gui jia qi felirattal, 17. század. Lelőhely: Eger, vár; püspöki palota, 2. emelet, nyugati helyiség; Dobó István Vármúzeum

13. kép: Kék-fehér porceláncsésze töredéke, Wanli (1573–1619), 17. század eleje. Lelőhely: Buda, királyi palota

14. kép: Nyolcszögletű kék-fehér porceláncsésze töredéke, Wanli (1573–1619), 17. század eleje. Lelőhely: Eger, vár; püspöki palota; Dobó István Vármúzeum

ÖSSZEGZÉS

A Budán és Egerben felszínre került kínai porcelántöredékek kis százaléka feliratos, és ezeknek a daraboknak is csak egy részén szerepel olvasható felirat. Maguk a feliratok az azonosítást és kelteztést felirattípusonként különböző mértékben segítik, de pontos és egyértelmű megoldást egyik típus sem kínál. Különösen a császárszárjegyek esetében fontos a körültekintő keltezés, mivel egy adott porcelánon nem feltétlenül az annak készítésekor regnáló császár neve szerepel. A porcelántöredékeket régészeti kontextus, valamint stíluskritika és analógiák alapján lehet keltezni, a feliratok önmagukban nem használhatók erre a célra.

Kézenfekvő értelmezésnek tűnne, hogy a feliratok magasabb minőséget jelezhetnek, ám a tárgyalt leletanyagban ez nem jelenik meg egyértelműen, vannak ugyanis olyan finomabb kidolgozású típusok, melyeken nem jelennek meg feliratok. Emellett találkozunk olyan feliratos darabokkal is, melyek nem tűnnek kifejezetten minőséginek – ilyen például a 2. képen látható töredék, melynek fala vastag, máza hibás, belső oldalán az égető háromláb nyoma látszik, külsején a talpgyűrűbe viszonylag sok homok tapadt. Természetesen felirat és felirat között is előfordul minőségbeli különbség, a Magyarországon előkerült töredékek esetében azonban nem beszélhetünk császári színvonalú tárgyokról. Az a tény azonban, hogy mind Budán, mind Egerben a pasák tartózkodási helyéhez köthető területeken vagy azok közelében kerültek elő feliratos töredékek nagyobb számban, a feliratok jelentőségére utalhat a porcelánt használók számára. A kínai porcelánok általában, valamint maguk a feliratos edények is további kutatást igényelnek a magyarországi hódoltságkori kontextusban, társadalmi funkciójuk tanulmányozása pedig ígéretes terület, különösen a városokon belüli topográfiai elterjedésük alapján.

Komori Tünde • Feliratos kínai porcelántöredékek Budáról és Egerből

AJÁNLOTT IRODALOM

AYERS, JOHN – KRAHL, REGINA

Chinese Porcelain in the Topkapi Saray Museum, Istanbul. A Complete Catalogue I-III. London: Sotheby's Publications, 1986.

HOLL IMRE

Fundkomplexe des 15.-17. Jahrhunderts aus dem Burghaus von Buda. Varia Archaeologica Hungarica 17. Budapest: MTA Régészeti Intézet, 2005.

HOLL IMRE

Külföldi kerámia Magyarországon III. *Budapest Régiségei* 40. (2006), 253-294.

KOVÁCS GYÖNGYI

Török kerámia Szolnokon. Szolnok: Szolnok Megyei Múzeumi Adattár, 1984.

SJÖSTRAND, STEN

The Wanli Shipwreck and its Ceramic Cargo. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium, 2007.